

[https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6\(2\)-50](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6(2)-50)

УДК 330.332:656.338:658

Інна БОСА

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0002-5842-1954>

e-mail: bosainna@gmail.com

ЕТИМОЛОГІЯ ПОНЯТТЯ «ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА»

У роботі проведено аналіз визначень економічної безпеки, запропонованих у науковій літературі. Проаналізовано визначення економічної безпеки підприємства вітчизняних вчених-економістів та фахівців у галузі економічної безпеки. Запропоновано та обґрунтовано авторське визначення економічної безпеки підприємства. Визначено переваги та недоліки підходів до визначення поняття «економічна безпека підприємства» та напрями для подальших наукових досліджень у контексті ефективності управління економічною безпекою підприємства.

Ключові слова: безпека, економічна безпека, підприємство, стан, загроза, зовнішнє середовище.

Inna BOSA

Khmelnytskyi National University

ETYMOLOGY OF THE CONCEPT «ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE»

Modern changes in the social and economic situation have again actualized the issue of developing and implementing a strategy for ensuring economic security as a separate enterprise and entire industries. At present, this task is one of the most important state priorities. The modern market economy is characterized by sharp competition, the variability of the conditions of the external economic environment. This requires the heads of enterprises not only to constantly adjust their market strategy, but also significant efforts to form an effective strategy of economic security. Enterprises in a volatile market environment face the need to find fundamentally new approaches to ensuring their own economic security (regardless of the scope of the enterprise). The process of successful operation and economic development of Ukrainian enterprises largely depends on the effectiveness of their activities in the direction of ensuring economic security. The purpose of the article is to investigate the genesis of the concept of «economic security» and formulate the author's definition of «economic security of an enterprise». To achieve this goal, it is necessary to disclose the content of the concepts «security» and «economic security», on the basis of which we formulate the definition of «economic security of an enterprise». Materials and methods. The implementation of the tasks was achieved through the morphological analysis of the concepts of «economic security of the enterprise». Results. The article analyzes the definitions of «economic security» proposed in the scientific literature. The definitions of «economic security of an enterprise» by different authors are analyzed. Proposed and justified the author's definition of «economic security of the enterprise.» Directions for further scientific research in the context of the effectiveness of economic management of the enterprise are determined. Conclusions. The definition of «economic security» will allow to build an adequate model for assessing the economic security of an enterprise.

Key words: security, economic security, enterprise, state, threat, external environment.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Воєнний стан держави зумовив необхідність прийняття принципово нових напрямів соціально-економічного розвитку країни на шляху формування власної економічної безпеки. Для економічної науки та практики України економічна безпека є новою проблемою, важливість якої останнім часом дедалі зростає. Через те, безліч визначень економічної безпеки зумовлені різними підходами у теоретичних концепціях економіки, соціології, політології, залежності від аспектів дослідження.

Необхідність побудови ефективної системи безпеки набуває особливого значення в сучасному українському суспільстві, в якому ризики проявляють перманентний характер і стали практичною нормою господарювання. Через те, для забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності топ-менеджери ведуть постійний пошук сучасних інструментів підвищення ефективності, стійкості, гнучкості та конкурентоспроможності бізнесу, що безпосередньо впливає на рівень їх економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблемам дослідження стану економічної безпеки на різних рівнях економіки, присвячені дослідження вітчизняних і зарубіжних дослідників, таких як О. Ареф'єва, О. Барановський, В. Бегма, З. Борисенко, І. Бінько, Б. Бузан, О. Власюк, Б. Грієр, М. Денисенко, М. Єрмошенко, Т. Ілген, М. Камлик, Т. Качала, О. Кириченко, В. Крутов, М. Куркін, С. Лаптев, Х. Маулль, Х. Моргензан, В. Мунтіян, О. Новикова, С. Пирожков, Г. ПастернакТаранущенко, В. Пономаренко, В. Пономарьов, Д. Прейгер, П. Пригунов, В. Сенчагов, В. Сідак, А. Сухоруков, В. Тимошенко, С. Шкарлет, В. Шлемко та ін.. Питання трансформації суб'єктів господарювання на підставі різних підходів та механізмів, відображені в працях, таких як І. Бабій, М. Бобіна, Б. Гаррет, В. Геєць, В. Герасимчук, В. Горбатов, Ю. Іванов, З. Каїра, В. Кардаш, С. Карделл, М. Мартиненко, А. Наливайко, В. Нижник, В. Пономаренко, К. Прахалад, О. Пушкар, Р. Уелборн, К. Дж. Г. Форрестер, Г. Хемел, Л. Шевченко, В. Шарко.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття

Поняття «Економічна безпека підприємства» пройшло чимало переосмислень у зв'язку зі зміною умов зовнішнього середовища і з урахуванням факторів, які зумовлюють процеси управління на підприємстві. Враховуючи наявність наукових розробок з зазначеної проблеми, визначення напрямів удосконалення, забезпечення економічної безпеки підприємства все ж потребують подальших наукових досліджень.

Формулювання цілей статті

Метою даної статті є дослідження та аналіз поняття економічної безпеки підприємства, розгляд етимології поняття категорії та визначення власних поглядів і визначення поняття, загроз, ризиків та головних цілей економічної безпеки підприємства.

Виклад основного матеріалу

Поняття «економічна безпека», як соціальний феномен, пов'язане зі становленням суспільства та зародженням держави, коли потреба в захисті усіх життєзабезпечуючих складових частин суспільного укладу виступає майже на перший план. В період стародавніх цивілізацій поняття економічної безпеки зводилося більше до проблеми захисту суспільного багатства від нападу ворогів чи будь-яких інших зовнішніх посягань, а також до захисту влади, власності та майна багатих верств суспільства від внутрішніх заворушень і бунтів бідного населення.

На рівні держави термін «безпека» почав використовуватися ще у XVII–XVIII ст., коли в європейських країнах зародилася думка, що головна мета держави – досягнення всезагального благополуччя і безпеки людей. При цьому безпека передбачала два взаємопов'язаних аспекти: стан, ситуацію спокою, відсутність реальної небезпеки; матеріально-економічні і політичні умови, а також відповідні соціальні інститути, здатні його зберегти [18]. Пануюче в той період у розвинених країнах Європи (насамперед в Англії) економічне вчення – меркантилізм – сприяло розумінню того, що військова безпека держави напряму пов'язана з рівнем її добробуту. Оскільки основним джерелом збагачення країни в XVII–XVIII ст. була торгівля, зрозуміло, що рівень економічної безпеки держави визначався її успіхом у зовнішніх торговельних відносинах.

У XIX ст. запорукою економічної безпеки країни вважалася політика протекціонізму, тобто захисту національного ринку й національних товаровиробників від іноземної конкуренції, зокрема й за допомогою високих митних бар'єрів. Прихильники даного економічного вчення вважали, що вільна торгівля несе в собі загрозу для внутрішніх виробників, а потрапляння на ринок дешевих іноземних товарів є не що інше як зовнішня економічна агресія. Найбільш показовим у даному аспекті є досвід Великої Британії, яка наприкінці XIX ст. перебувала в залежності від імпорту продовольчих товарів, а тому масова поява в країні дешевих німецьких товарів більшістю жителів розцінювалася як загроза економічній безпеці країни, що призвело до загострення англо-німецького конфлікту і стало однією з причин Першої світової війни [18].

Зародження поняття національної безпеки пов'язане з іменем президента США Ф. Рузвельта, який у 30-х роках XX ст. визначав її як «сукупність умов, що надійно забезпечують національний суверенітет, захист стратегічних інтересів і повноцінний розвиток суспільства, життя і здоров'я всіх його громадян» [18]. Дещо пізніше, у період Другої світової війни, акценти національної безпеки змістилися насамперед до усунення військової небезпеки та досягнення миру. А в умовах енергетичної кризи 1973 р. ключовим напрямом національної безпеки стає економічна складова.

Поняття терміну «економічна безпека» (economic security) у 30-х роках XX ст. пов'язували перш за все із безпекою окремих осіб від погіршення їх фінансового стану, причиною чого насамперед є безробіття. Тому й не дивно, що основною функцією створеного Ф. Рузвельтом Федерального комітету економічної безпеки було забезпечення економічної безпеки громадян, яке зводилося до боротьби з безробіттям.

Стійкий фундамент для становлення поняття «економічна безпека» сформувався у розвинених індустріальних країнах Заходу, які через розпад колоніальної системи зіткнулися з гострою проблемою обмеженості ресурсів і порушення зв'язків з їх постачальниками. Тогочасне розуміння економічної безпеки полягало в забезпеченні стійкого економічного розвитку суспільства з метою виробництва необхідних благ та послуг для задоволення індивідуальних та суспільних потреб.

Розвиток глобалізаційних та інтеграційних процесів наприкінці XX ст. об'єктивно призвів до формування концепції міжнародної економічної безпеки. Так, у 1985 р. на 40-й сесії Генеральної асамблеї ООН була прийнята резолюція «Міжнародна економічна безпека», якою задекларована необхідність сприяння міжнародній економічній безпеці з метою соціально-економічного розвитку і прогресу кожної країни [18].

На теренах України в період її перебування у складі Російської імперії більш вживаними синонімами поняття «національна безпека» були «державна безпека» та «громадська безпека», під якими розумілося забезпечення громадського порядку та спокою, а також боротьба з державними злочинами.

В основі комуністичної ідеології радянського періоду лежало підпорядкування інтересів окремої особи інтересам держави. Тому й очевидно, що концепція національної безпеки була орієнтована на захист державних інтересів. У період «холодної війни» національна економічна безпека мала чітко визначений

силовий відтінок, адже в умовах гонитви озброєнь термін «безпека» асоціювався більше зі зброєю, армією, розвідкою та спецслужбами [28].

На сучасному етапі економічного розвитку суспільства стало очевидним, що економічна безпека країни напряму залежить від її участі в зовнішній торгівлі. Досягнення значних успіхів у зовнішньоторговельних відносинах сприяє зміцненню фінансової та економічної стабільності країни. Разом із тим загрозу для національної безпеки створює зростаюча залежність країни від імпорту паливно-енергетичних і стратегічних сировинних ресурсів, продовольства, високотехнологічної продукції та зброї.

Формування понятійного апарату економічної безпеки підприємства в Україні історично пов'язане з розпадом Радянського Союзу та здобуттям незалежності. Це цілком закономірно, адже в умовах командно-адміністративної економіки, коли всі економічні процеси планувалися, регулювалися і контролювалися державою, ймовірність виникнення того чи іншого роду ризиків зводилася до мінімуму. Зважаючи на те, що у плановій економічній системі були практично відсутні такі явища, як корупція, промислове шпигунство, недобросовісна конкуренція, рейдерство, то й потреби в забезпеченні економічної безпеки господарюючих суб'єктів майже не виникало. Також малоймовірними були внутрішні загрози, пов'язані з низькою ефективністю чи збитковістю, адже держава шляхом надання дотацій і пільг штучно підтримувала у життєздатному стані навіть ті збиткові підприємства, які не пройшли «оздоровлення» ринком [19, с. 205].

Проте на початку 90-х років ХХ ст. разом із приватизацією, появою різних форм власності та організаційно-правових форм підприємств, економічними перетвореннями, розвитком ринкових форм господарювання і посиленням конкуренції постала проблема економічної безпеки підприємства, що на початкових етапах зводилася до захисту внутрішньої інформації від несанкціонованого доступу та збереження комерційної таємниці.

Доволі поширеним на початку 90-х років було впровадження на підприємствах дворівневої системи захисту інформації, яка спрямовувалася на захист «найбільш слабкої ланки» безпеки підприємства – його персоналу. На першому рівні захист комерційної таємниці забезпечувався службою безпеки підприємства, а на другому рівні – створенням специфічної колективної філософії та корпоративної етики на принципах «пильності й відповідальності» за допомогою засобів організаційної культури [23, с. 110].

Наприкінці ХХ ст. під впливом об'єктивних ринкових процесів питання економічної безпеки почало розглядатися під іншим кутом зору. Цьому посприяли кризові процеси у вітчизняній економіці, різке скорочення виробництва і, головне, зміна ролі держави, яка з переходом до ринкових відносин перестала виконувати функцію основного власника, інвестора і споживача. У зв'язку з цим прийшло розуміння того, що економічна безпека підприємства безпосередньо залежить від впливу зовнішнього оточення, яке апріорі є мінливим та невизначеним.

Слово «безпека» має давнє походження і в перекладі з грецької означає «володіти ситуацією». Великий тлумачний словник сучасної української мови трактує слово «безпека» як «стан, коли кому-, чому-небудь ніщо не загрожує» [15, с. 70].

Дослідження сутності та природи економічної безпеки розпочалося в останні 30 років минулого століття, коли підприємства зіткнулися з необхідністю урахування ризиків. Економічну безпеку в іноземній літературі називають *ecoscent* (economic security of enterprise). Слід відзначити, що стосовно визначення самого змісту поняття «економічна безпека підприємства» на сучасному етапі існує велика кількість думок [24, с. 140].

В результаті проведених досліджень варто відзначити сучасні наукові погляди вітчизняних фахівців щодо визначення поняття «економічна безпека підприємства».

Забродський В.А. [7] трактує поняття економічної безпеки підприємств, як «кількісну та якісну характеристику властивості підприємства відображати здатність «самовиживання» та розвиток в умовах виявлення зовнішніх та внутрішніх загроз».

Ковальов Т. і Сухорукова Т. [14], розуміють економічну безпеку підприємства, як стан захищеності діяльності підприємства від негативного впливу зовнішнього оточення, а також здатність своєчасно усувати різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов, які не відбиваються негативно на його діяльності.

Дубецька С.П. [9] пропонує розглядати економічну безпеку підприємства, як стан об'єкта в системі його зв'язків з точки зору його стійкості та розвитку в умовах внутрішніх і зовнішніх загроз, непередбачуваних дій та складно прогнозованих чинників.

На думку Дерій Ж.В. та Базилевича В.М., «економічній безпеці підприємства властивий подвійний характер: з одного боку, вона забезпечує можливість власного функціонування, з іншого – є частиною (елементом) економічної безпеки системи вищого рівня і суб'єктом, що забезпечує виконання функцій регіоном, державою» [7, с. 101].

Мельникова М.В. та Криль Я.М. стверджують: «Орієнтація системи управління підприємством на забезпечення економічної безпеки потребує, щоб управлінські рішення, які приймаються в будь-якій сфері діяльності підприємства, повинні обов'язково розглядатися і отримувати оцінку з погляду їх впливу на економічну безпеку підприємства як в даний час, так і в перспективі» [5, с. 255].

При обґрунтуванні сутності поняття «економічна безпека підприємства» як економічної категорії ряд авторів виходять з підходу, який «базується на захищеності від ризиків, ефективності функціонування, здатності до розвитку і взаємозв'язках безпеки, життєвого циклу функціонування підприємства» [3, с. 25].

У роботі [1] пропонується на основі досліджених визначень узгодити ідентифікацію поняття з градацією його рівнів. Науковці відзначають, що при ефективному використанні ресурсів та наявності здатності підприємства до постійного розвитку можна стверджувати про досягнення високого рівня економічної безпеки. Середній рівень економічної безпеки характеризується досягненням підприємством фінансово-економічної стійкості та формування здатності до адаптації. Низький рівень економічної безпеки визначається при виявленні стабільності та безперервності виробничої діяльності на підприємстві та при здатності лише протистояти загрозам [1, с. 19].

Козаченко Г.В., Пономарьов В.П. розглядають економічну безпеку підприємства «як гармонізацію в часі та просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів зовнішнього середовища, що діють поза межами підприємства» [15].

Але у цьому випадку не розглядається спроможність управлінської системи підприємства ефективно управляти ресурсами з метою забезпечення певного резерву стійкості для адекватної реакції на зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищі.

Яценко Н.М. та Михайлюк С.О. розглядають економічну безпеку підприємства як підсистему національної економічної безпеки та визначають її як економічний стан підприємства, сталий по відношенню до внутрішніх і зовнішніх змін фінансово-господарської діяльності, не пов'язаної з форсмажорними обставинами [29]. Таке визначення розглядає економічну безпеку в статичній і не враховує необхідність відповідної реакції на зміни, що відбуваються.

У великому економічному словнику є таке визначення: економічна безпека – це стан юридичних, економічних відносин, організаційних зв'язків, матеріальних та інтелектуальних ресурсів підприємства, при якому гарантується стабільність його функціонування, фінансово-комерційний успіх, прогресивний науково-технічний та соціальний розвиток [11]. Слід зазначити, що в такому визначенні не вказана роль управлінської системи в забезпеченні економічної безпеки підприємства.

Соколенко Т.М. економічну безпеку розглядає як стан, при якому стратегічний потенціал фірми знаходиться поблизу границь адаптивності, а загроза втрати економічної безпеки наростає в міру наближення ступеня адаптивності стратегічного потенціалу до граничної зони [22]. В якості факторів, що впливають на економічну безпеку підприємства, автором виділяється ступінь можливого ризику прийняття управлінських рішень і стверджується необхідність потрапляння в зону допустимого ризику (коли величина можливих втрат не перевищує величину можливого прибутку).

У роботі [18] зазначено, що Олейніков Є.О. економічну безпеку підприємства розглядає як стан найбільш ефективного використання ресурсів для подолання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства сьогодні та в майбутньому.

Грунін О.А. визначає економічну безпеку підприємства як стан господарчого суб'єкта, при якому він при найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів досягає запобігання, послаблення або захисту від існуючих небезпек та загроз або інших непередбачених обставин і в основному забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарчого ризику [3].

Ортинський В.Л. формулює визначення економічної безпеки підприємства як захищеність потенціалу підприємства (виробничого, організаційно-технічного, фінансово-економічного, соціального) від негативної дії зовнішніх і внутрішніх чинників, прямих або непрямих економічних загроз, а також здатність суб'єкта до відтворення [18].

Новікова О.Ф. трактує економічну безпеку підприємства як стан захищеності економічних інтересів особи, суспільства, держави від економічних загроз та інших загроз національній безпеці, які на них впливають [20].

На думку Бланка І. О., економічна безпека підприємства – це становище найбільш ефективного використання ресурсів для запобігання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства на теперішній час і в майбутньому [1].

Васильців Т.Г. пропонує таке визначення: економічна безпека підприємства – це захищеність його діяльності від негативного впливу зовнішнього оточення, а також здатність своєчасно усунути різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов, які не відбиваються негативно на його діяльності [3, с. 74].

Рудницька О.В. розуміє це поняття, так: економічна безпека підприємства – комплекс заходів, які сприяють підвищенню фінансової стійкості господарчих суб'єктів за умов ринкової економіки, які захищають їх комерційні інтереси від впливу негативних ринкових процесів [21].

Шевченко І. визначає економічну безпеку підприємства, як сукупність чинників, які забезпечують незалежність, стійкість, здатність до прогресу в умовах дестабілізуючих факторів [18].

З вищевказаного можна зробити висновок, що кожне визначення економічної безпеки підприємства акцентує увагу на певних ключових положеннях та конкретній меті її забезпечення.

Як бачимо, загальної думки щодо ключових положень та цілей забезпечення економічної безпеки підприємства серед науковців на теперішній час поки не існує.

На думку Шкарлета С.М., забезпечення економічної безпеки – це системний процес, в якому поєднуються три основних компоненти: по-перше, діагностика та оцінка фінансово-економічних, операційних, та організаційних критеріїв з метою завчасної ідентифікації джерел виникнення небезпечних для діяльності підприємства проявів; по-друге, – своєчасне застосування релевантного каталогу антикризових (стабілізаційних) заходів нейтралізації внутрішніх і зовнішніх факторів; по-третє, – формування системи рекомендацій заходів щодо створення конкурентної переваги та забезпечення розвитку підприємства на усіх етапах його життєвого та операційного циклів [27].

Левковець Н. П. у своїй роботі [18] запропонувала своє тлумачення поняття «економічна безпека підприємства» – це результат керуючого впливу керівництва підприємства на зміни в ресурсах, кадрах, техніці та інших потенціалах, який може забезпечити гармонізацію процесів виробництва та і протистояти загрозам зовнішнього середовища.

Відтак, економічна безпека підприємства – це здатність передбачити розвиток негативних тенденцій внутрішнього і зовнішнього характеру і передбачити заходи щодо здійснення необхідних змін в параметрах економічного розвитку, здатних погасити негативні тенденції. У свою чергу, забезпечення економічної безпеки підприємства передбачає формування кількісно-якісних параметрів розвитку підприємства, виявлення негативних проявів; здійснення необхідних передбачень розвитку зовнішніх факторів.

У таблиці 1 систематизовані теоретичні підходи до визначення поняття «економічна безпека підприємства».

Переважає більшість авторів використовують різноманітні визначення економічної безпеки підприємства, але всі вони єдині в тому, що керівництво підприємства повинно забезпечити ефективне використання всіх груп ресурсів у своїй діяльності, а також, що широкий спектр проблем, з яким пов'язана економічна безпека підприємства, потребує системного їхнього розподілу складових.

Таблиця 1.

Теоретичні підходи до визначення поняття «економічна безпека підприємства»

Автор	Визначення поняття «економічна безпека підприємства»
1	2
Ареф'єва О.	сукупний стан підприємства, який дозволяє реалізовувати власну стратегію функціонування
Бандурка О.	стан і здатність суб'єкта господарювання протистояти небезпеці, яке руйнує структуру та спроможність реалізувати свою місію в системі пануючих суспільних відносин
Барановський О.	найважливішим напрямом формування системи економічної безпеки, в тому числі і підприємства, є створення діючого механізму фінансової безпеки
Бендіков М.	захищеність його науково-технічного, технологічного, виробничого і кадрового потенціалу від прямих (активних) чи побічних (пасивних) економічних загроз, наприклад, пов'язаних з неефективною науково-технічною політикою держави чи формуванням несприятливого зовнішнього середовища, та здатність до його відтворення
Белокуров В.	такий стан економічного розвитку суб'єктів господарювання (особи, держави, організації), який забезпечує йому гармонійний розвиток і ефективне використання шансів і усунення загроз
Варналій З.	стан оптимального для підприємства рівня використання його економічного потенціалу, за якого діючі та/або можливі збитки виявляються нижчими за встановлені підприємством межі
Гладченко Т.	захищеність життєво важливих інтересів підприємства від внутрішніх і зовнішніх погроз, організація якої здійснюється адміністрацією й колективом підприємства шляхом реалізації системи заходів правового, економічного, організаційного, інженерно-технічного й соціально-психологічного характеру
Глушенко С.	захищеність його діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, а також як здатність швидко усунути варіантні погрози або пристосуватися по-різному до існуючих умов, що не позначаються негативно на його діяльності
Дацків Р.	сукупність властивостей стану виробничої підсистеми економічної системи, яка забезпечує можливість досягнення цілей всієї системи
Іванов В.	створення таких умов діяльності, за яких надійно захищені його інтереси від різноманітних видів загроз
Ілляшенко С.	стан ефективного використання його ресурсів та існуючих ринкових можливостей, які дають можливість господарюючим суб'єктам запобігати внутрішнім та зовнішнім загрозам, забезпечувати тривале виживання та сталий розвиток на ринку відповідно до обраної місії. Він виділяє десять складових: фінансова, ринкова, інтерфейсна, інтелектуальна, кадрова, технологічна, правова, екологічна, інформаційна та силова
Ілляшенко С., Кузенко Т.	забезпечення найбільш ефективного використання ресурсів суб'єкта господарювання для запобігання загрозам і створення умов для стабільного функціонування основних його елементів
Капустін М., Забродський В.	кількісна і якісна характеристика економічних властивостей системи з точки зору її здатності до самовиживання та розвитку в умовах дестабілізуючої дії непередбачуваних і важко прогнозованих внутрішніх і зовнішніх факторів
Кірієнко А.	стан господарчого суб'єкта, при якому він при найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів досягає запобігання, послаблення або захисту від існуючих небезпек та загроз або інших непередбачених обставин і в основному забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарчого ризику
Ковальов Д., Сухоруков Т.	захищеність його діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, а також здатність швидко усувати різноваріантні загрози або пристосуватися до існуючих умов, що не позначається негативно на його діяльності
Лисенко Ю., Міщенко С.	такий стан розвитку економічної системи, який забезпечує її ефективне функціонування засобом належного використання внутрішніх та зовнішніх чинників, а також здатність результативного протистояння негативному зовнішньому впливу

1	2
Олейников С.	такий стан корпоративних ресурсів (ресурсів капіталу, персоналу, інформації, технології, техніки та устаткування, прав) і підприємницьких здібностей, за якого гарантується найбільш ефективне їхнє використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного і соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам)
Ортинський В.	наявність конкурентних переваг, зумовлених відповідністю матеріального, фінансового, кадрового, техніко-технологічного потенціалів і організаційної структури підприємства до його стратегічних цілей і завдань
Паламарчук О.	зазначає, що облік є однією з основних функцій управління, і саме облік виключає можливість прямих крадіжок без встановлених законом наслідків, створює інформаційні умови для здійснення контролю доцільності і законності використання ресурсів у попередньому, поточному і наступному режимах і допомагає запобіганню реалізації загроз, які знижують економічну стійкість підприємства
Плетникова І.	стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від реальних і потенційних джерел небезпеки або економічних погроз
Покропивний С.	стан ефективного використання його ресурсів і існуючих ринкових можливостей, що дозволяє запобігати внутрішнім і зовнішнім загрозам і забезпечувати його тривале виживання і стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії
Пономарьов В.	міра гармонізації в часі і просторі економічних інтересів фірми з інтересами пов'язаних з нею суб'єктів зовнішнього середовища, що функціонують поза межами підприємства
Соснін А., Пригунов П.	стан захищеності його життєво важливих та законних інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз в різних управлінських формах, що гарантує його стабільний розвиток у відповідності до задекларованих цілей
Стаховяк З.	стан захищеності його діяльності від зовнішніх і внутрішніх загроз, а також здатність адаптуватися до існуючих умов, які не впливають негативно на його діяльність
Тамбовцев В.	стан виробничо-економічної системи, при якому функціонують механізми запобігання чи зменшення ступеня впливу погроз стабільності функціонування і розвитку підприємства
Торянников Б., Красковський А.	стан захищеності інтересів підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз, тобто захист фірми, її кадрового та інтелектуального потенціалу, інформації, технології, капіталу і прибутку, що забезпечується системою заходів правового, економічного, інженерно-технічного і соціального характеру
Федоренко Р.	визначає економічну безпеку суб'єкта господарської діяльності як такий «його сукупний динамічний стан, який дозволяє формувати та здійснювати власну стратегію розвитку
Власне визначення	стан господарюючого суб'єкта, що характеризується його здатністю найефективніше використовувати доступні ресурси для забезпечення стабільної економічної та господарської діяльності та запланованого розвитку

Джерело: складено автором на основі опрацьованої літератури [1-29]

Проаналізувавши вищенаведені суть та поняття «економічна безпека підприємства», згрупуємо підходи поняття «економічної безпеки підприємства»:

1) ресурсний підхід – використання всіх наявних ресурсів, які дозволяють запобігати внутрішнім і зовнішнім загрозам для стабільного існування підприємства;

2) управлінський підхід – комплексне сприйняття процесу управління, яке дозволяє досягти гнучкості в прийнятті рішень та адаптуватись до змін зовнішнього і внутрішнього середовища в межах поставлених цілей та усувати загрози, небезпеки та ризики, які виникають на підприємстві;

3) концепція економічної безпеки з урахуванням гармонізації інтересів – стан захищеності інтересів (гармонізація інтересів) з пов'язаними суб'єктами зовнішнього середовища за для забезпечення прибутку підприємства;

4) концепція економічної безпеки з урахуванням цільових завдань – сукупний стан, який дозволяє реалізувати власну стратегію розвитку підприємства.

Левковець Н.П. [18] у своїй роботі представила підходи до визначення поняття «економічна безпека» а також їх переваги та недоліки підходів табл. 2.

Таблиця 2.

Переваги та недоліки підходів до визначення поняття «економічна безпека підприємства»

Переваги	Недоліки
<i>Ресурсний підхід</i>	
<ul style="list-style-type: none"> – високий рівень ефективності ресурсів; – комплексний характер; – аналіз резервів і витрат; – досліджуються найважливіші фактори, що впливають на стан ресурсів підприємства; – вивчаються основні процеси, що впливають на забезпечення економічної безпеки; – проводиться аналіз розподілу і використання ресурсів підприємства; – розглядаються економічні індикатори; – дозволяє оцінити ефективність використання персоналу як одного з видів ресурсів; – розробляються заходи для забезпечення максимально високого рівня складових економічної безпеки підприємства; – дозволяє прослідкувати зв'язок між ефективністю використання трудових ресурсів з іншими видами ресурсів. 	<ul style="list-style-type: none"> – не має чітких задач, на які повинно реагувати підприємство; – незрозумілі джерела виникнення загроз економічній безпеці підприємства.

<i>Управлінський підхід</i>	
<ul style="list-style-type: none"> – збереження комерційних таємниць підприємства, інтелектуальної власності і взагалі інформації як найціннішого ресурсу; – особлива увага приділяється фінансовій безпеці та обліку, які є однією з основних форм управління; – розгляд всіх елементів системи у взаємозв'язку; – розглядає підприємство як систему, елементи якої взаємозв'язані між собою; – застосування на різних рівнях підприємства; – спрямування на слабо структуровані проблеми. 	<ul style="list-style-type: none"> – загрози економічній безпеці підприємства виникають зі сторони персоналу підприємства; – управління застосовується на рівні певної ситуації; – потребує високого професіоналізму персоналу; – використання дорогих технологій, автоматизованих систем управління; – обов'язки та критерії успішності управління мають сенс лише в контексті конкретного процесу
<i>Концепція економічної безпеки з урахуванням гармонізації інтересів</i>	
<ul style="list-style-type: none"> – підприємство розглядається як об'єкт економічної безпеки через сукупність функціональних складових або підсистем; – загрози розділяються на зовнішні і внутрішні, залежно від кожної складової 	<ul style="list-style-type: none"> – негативний вплив зовнішнього середовища на діяльність підприємства; – найбільшим генератором загроз діяльності підприємства є держава.
<i>Концепція економічної безпеки з урахуванням цільових завдань</i>	
<ul style="list-style-type: none"> – здатність до ефективного функціонування в ситуації ризику; – можливість здійснювати порівняння показників ефективності управління підприємством; – дозволяє здійснювати загальну оцінку ефективності управління та доцільності витрат; – можливість коригування цілей в залежності від виконання попередніх; – проведення заходів щодо підвищення конкурентоспроможності потенціалу підприємства, виходячи з обраної тактики і стратегії. 	<ul style="list-style-type: none"> – поняття «економічної безпеки підприємства» певною мірою ототожнюється з поняттям «адаптації»; – небезпеку складають загрози тільки зі сторони зовнішнього середовища; – загрози економічній безпеці підприємства виникають залежно від конкретного вузького профілю його діяльності.

Таким чином, погоджуємось з тим, що автором [18] запропоновано застосовувати управлінський підхід до забезпечення економічної безпеки автотранспортного підприємства, який передбачає:

- цілеспрямовану діяльність керівництва підприємства на структурування всіх складових безпеки, яка спроможна протистояти зовнішнім загрозам;

- оцінку внутрішнього стану безпеки підприємства з урахуванням макроекономічних показників та розробляє стратегія, в якій враховуються чинники, завдяки яким ми можемо боротись із зовнішніми загрозами та небезпеками;

- встановлення порогових значень можливих негативних факторів з урахуванням макроекономічних показників, для того, щоб оцінити реальні можливості підприємства в майбутньому.

Завдання економічної безпеки підприємства полягає в тому, щоб створити таку систему управління, за якої можна було б здійснювати свідомий цілеспрямований вплив на загрози, ризики та небезпеки підприємству з урахуванням макроекономічних показників. При застосуванні управлінського підходу до забезпечення економічної безпеки підприємства дозволить: визначити внутрішнє і зовнішнє середовище існування системи економічної безпеки підприємства, що дасть змогу говорити про знищення джерела небезпеки, і про можливість здійснення моніторингу чинників, що можуть становити загрозу або небезпеку для підприємства, або про «управління» ними; більш оперативно реагувати на загрози, небезпеки та ризики; оцінити реальні можливості підприємства; здійснити прогнозування розвитку підприємства з урахуванням макроекономічних показників, що дозволить запобігти надмірних витрат на забезпечення економічної безпеки підприємства та знизити вірогідність втрати прибутку.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Отже, на підставі проведеного аналізу нами сформульовано та пропонується до наукового обговорення наступне визначення економічної безпеки підприємства. Економічна безпека підприємства – це стан господарюючого суб'єкта, що характеризується його здатністю найефективніше використовувати доступні ресурси для забезпечення стабільної економічної та господарської діяльності та запланованого розвитку. Такий підхід до визначення економічної безпеки підприємства дозволить йому здійснювати свою діяльність в умовах турбулентності та досягати поставленої мети.

Література

1. Варналій З. Проблеми і шляхи забезпечення економічної безпеки України. *Екноміка і управління*. 2001. №1. с.18-29
2. Васильців Т.Г. Економічна безпека України: стратегія та механізми зміцнення : монографія. Львів : Арал, 2008. 384 с.
3. Васильців Т.Г., Волошин В.І., Бойкевич О.Р., Каркавчук В.В. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія. Львів: Львівська комерційна академія, 2012. 386 с
4. Віченко Є. І. Моделювання економічної безпеки підприємства на прикладі ПАТ «Рівнегаз». URL: <http://naub.oa.edu.ua/2013>.
5. Гладух М.В. Економічна безпека підприємства: еволюція визначення, складові, загрози. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2015. № 51. С. 29-34.
6. Дацків Р. М. Економічна безпека держави в умовах глобальної конкуренції. Львів : Центр

Європи, 2006. 159 с.

7. Дерій Ж.В., Базилевич В.М. Напрями підвищення економічної безпеки підприємств АПК. Сучасні технології управління на підприємстві: колективна монографія. Донецьк: ЛАНДОН-XXI, 2013. С. 96-109.

8. Драчук Ю. З., Новікова Н. І., Трушкіна Н. В. Інституціональне забезпечення економічної безпеки промислового підприємства. *Економічний вісник Донбасу* № 3 (37). 2014. С. 112-120.

9. Дубецька С. П. Економічна безпека підприємства України Недержавна система безпеки підприємництва як суб'єкт національної безпеки України: Збірник наук.-практ. конф., Київ, 16-17 травня 2001 р. Київ: Вид-во Європейського ун-ту фін, інформ. систем, менедж. і бізнесу, 2003. С. 146-172.

10. Дулеба Н. В. Дослідження трансформації поняття «Економічна безпека підприємства». *Ефективна економіка*. 2010. № 5. С. 23-27.

11. Економічна енциклопедія: У трьох томах : Ред.кол. С. В. Мочерний (відп.ред.) та ін. Т.1. Київ: Видавничий центр «Академія», 2000. 864 с.

12. Євдокимов Ф. І., Федорова Н. В. Оцінка економічної безпеки підприємства та її планування. *Вісник Технологічного університету Поділля*. 2010. № 4 (4.2). С. 108-110.

13. Капустин Н. Экономическая безопасность отрасли и фирмы. *Бизнесинформ*. 2011. № 11-12. С. 45-47.

14. Ковалев Д., Сухорукова Т. Экономическая безопасность предприятия. *Економіка України*. 1998. № 10. С. 48-51.

15. Козаченко Г. В., Понамарьов В.П., Ляшенко О. М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: монографія. Київ : Лібра, 2003. 280 с.

16. Козаченко Г. В., Пономарьов В. П. Економічна безпека підприємств: сутність і передумови формування. *Теорія та практика управління у трансформаційний період*. 2001. Т. 3. С. 3-7.

17. Кузенко Т. Б. Планування економічної безпеки підприємства в умовах ринкової економіки: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.06.01 / Європейський ун-т фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу. Київ, 2004. 18 с.

18. Левковець Н.П. Ідентифікація стану економічної безпеки та базові засади і заходи її забезпечення для підприємств автомобільного транспорту: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04 / Національний транспортний університет. Київ, 2020. 312 с.

19. Логутова Т. Г., Нагаєвський Д. І. Економічна безпека підприємства: сутність, завдання та методи забезпечення. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2011. Т.2. С. 204-207.

20. Новікова О. Ф., Покотиленко Р. В. Економічна безпека: концептуальні визначення та механізми забезпечення : монографія. Донецьк : НАН України, Ін-т економіки промисловості, 2006. 408 с.

21. Рудницька О.В. Антикризисні заходи національних господарств та виклики для економіки України в посткризовий період. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Evu/2011_17_1/Rudnitskaia.pdf.

22. Соколенко Т.М. Економічна безпека підприємства в умовах транзитивної економіки. Матеріали VII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Наука і життя: сучасні тенденції, інтеграція у світову наукову думку» (19-21 травня 2011 р.). URL: <http://intkonf.org/kand-ped-nsokolenko-tm-ekonomichna-bezpeka-pidpriemstva-v-umovah-tranzitivnoyiekonomiki>.

23. Ткачук Г. Ю. Еволюція підходів до визначення сутності економічної безпеки підприємства. *Молодий вчений*. 2015. № 2 (17). С. 110–113.

24. Фісуненко П.А., Нагорний В.В., Левченко В.Ф. Сучасні підходи до визначення сутності економічної безпеки підприємства. *Економічний простір*. 2008. № 20/1. С. 139-144.

25. Шевченко І. Особливості формування економічної безпеки підприємства. *Наука молода*. 2010. №10. С. 178-181.

26. Шемаєва Л. Г. Економічна безпека підприємств у стратегічній взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища: автореф. дис. ... д-ра. екон. наук: 21.04.02 / «Університет економіки та права «КРОК». Київ, 2010. 39 с.

27. Шкарлет С. М. Формування економічної безпеки підприємств засобами активізації їх інноваційного розвитку: автореф. дис. ... докт. екон. наук: 08.00.04 / ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Київ, 2007. 24 с.

28. Шарко В.В. Маркетингово-логістичний підхід у формуванні економічної безпеки виробничих систем. *Соціально-трудова та економічні пріоритети розвитку виробничих систем у прискорені євроінтеграції*: монографія / за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. В.М. Нижника. Хмельницький : ХНУ. 2019. С. 243-276.

29. Яценко Н. М., Михайлюк С. О. Регіональна економічна безпека у контексті національної економічної безпеки. *Наукові праці Донецького державного технічного університету. Серія: економічна*. 2001. Вип. 37. С. 78-82.

References

1. Varnalii Z. Problemy i shliakhy zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy. *Ekonomika i upravlinnia*. 2001. №1. s.18-29
2. Vasylytsiv T.H. *Ekonomichna bezpeka Ukrainy: stratehiia ta mekhanizmy zmitsnennia* : monohrafiia. Lviv : Aral, 2008. 384 s.
3. Vasylytsiv T.H., Voloshyn V.I., Boikevych O.R., Karkavchuk V.V. *Finansovo-ekonomichna bezpeka pidpriemstv Ukrainy: stratehiia ta mekhanizmy zabezpechennia*: monohrafiia. Lviv: Lvivska komertsiiina akademiia, 2012. 386 s
4. Vichenko Ye. I. Modeliuvannia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva na prykladi PAT «Rivnehaz». URL: <http://naub.oa.edu.ua/2013>.
5. Hladukh M.V. *Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: evoliutsiia vyznachennia, skladovi, zahrozy*. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*. 2015. № 51. S. 29-34.
6. Datskiv R. M. *Ekonomichna bezpeka derzhavy v umovakh hlobalnoi konkurentsii*. Lviv : Tsentri Yevropy, 2006. 159 s.
7. Derii Zh.V., Bazylevych V.M. *Napriamy pidvyshchennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv APK*. Suchasni tekhnologii upravlinnia na pidpriemstvi: kolektyvna monohrafiia. Donetsk: LANDON-XXI, 2013. S. 96-109.
8. Drachuk Yu. Z., Novikova N. I., Trushkina N. V. *Instytutsionalne zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky promyslovoho pidpriemstva*. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu* № 3 (37). 2014. S. 112-120.
9. Dubetska S. P. *Ekonomichna bezpeka pidpriemstva Ukrainy* *Nederzhavna sistema bezpeky pidpriemnytstva yak subiekt natsionalnoi bezpeky Ukrainy: Zbirnyk nauk.-prakt. konf., Kyiv, 16-17 travnia 2001 r.* Kyiv: Vyd-vo Yevropeiskoho un-tu fin. inform. system, menedzh. i biznesu, 2003. S. 146-172.
10. Duleba N. V. *Doslidzhennia transformatsii poniattia «Ekonomichna bezpeka pidpriemstva»*. *Efektivna ekonomika*. 2010. № 5. S. 23-27.
11. *Ekonomichna entsyklopediia: U trokh tomakh* : Red.kol. S. V. Mochernyi (vidp.red.) ta in. T.I. Kyiv: Vydavnychiy tsentr «Akademiia», 2000. 864 s.
12. Ievdokymov F. I., Fedorova N. V. *Otsinka ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva ta yii planuvannia*. *Visnyk Tekhnolohichnoho universytetu Podillia*. 2010. № 4 (4.2). S. 108-110.
13. Kapustyn N. *Экономическая безопасность отрасли у фирмы*. *Byznesinform*. 2011. № 11-12. S. 45-47.
14. Kovalev D., Sukhorukova T. *Экономическая безопасность предприятия*. *Экономика Украины*. 1998. № 10. S. 48-51.
15. Kozachenko H. V., Ponomarov V.P., Liashenko O. M. *Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: sutnist ta mekhanizm zabezpechennia*: monohrafiia. Kyiv : Libra, 2003. 280 s.
16. Kozachenko H. V., Ponomarov V. P. *Ekonomichna bezpeka pidpriemstv: sutnist i peredumovy formuvannia*. *Teoriia ta praktyka upravlinnia u transformatsiinyi period*. 2001. T. 3. S. 3-7.
17. Kuzenko T. B. *Planuvannia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva v umovakh rynkovoï ekonomiky: avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: spets. 08.06.01 / Yevropeiskiy un-t finansiv, informatsiinykh system, menedzhmentu i biznesu*. Kyiv, 2004. 18 s.
18. Levkovets N.P. *Identyfikatsiia stanu ekonomichnoi bezpeky ta bazovi zasady i zakhody yii zabezpechennia dlia pidpriemstv avtomobilnoho transportu: dys. ... kand. ekon. nauk: spets. 08.00.04 / Natsionalnyi transportnyi universytet*. Kyiv, 2020. 312 s.
19. Lohutova T. H., Nahaievskiy D. I. *Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: sutnist, zavdannia ta metody zabezpechennia*. *Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektualnoi vlasnosti*. 2011. T.2. S. 204-207.
20. Novikova O. F., Pokotylenko R. V. *Ekonomichna bezpeka: kontseptualni vyznachennia ta mekhanizmy zabezpechennia* : monohrafiia. Donetsk : NAN Ukrainy, In-t ekonomiky promyslovosti, 2006. 408 s.
21. Rudnytska O.V. *Antykrizovi zakhody natsionalnykh gospodarstv ta vyklyky dlia ekonomiky Ukrainy v postkrizoviy period*. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Evu/2011_17_1/Rudnitskaia.pdf.
22. Sokolenko T.M. *Ekonomichna bezpeka pidpriemstva v umovakh tranzitivnoï ekonomiky*. *Materialy VII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii «Nauka i zhyttia: suchasni tendentsii, intehratsiia u svitovu naukovu dumku» (19-21 travnia 2011 r.)*. URL: <http://intkonf.org/kand-ped-nsokolenko-tm-ekonomichna-bezpeka-pidpriemstva-v-umovah-tranzitivnoyiekonomiki>.
23. Tkachuk H. Yu. *Evoliutsiia pidkhodiv do vyznachennia sutnosti ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva*. *Molodyi vchenyi*. 2015. № 2 (17). S. 110–113.
24. Fisunen P.A., Nahorni V.V., Levchenko V.F. *Suchasni pidkhody do vyznachennia sutnosti ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva*. *Ekonomichnyi prostir*. 2008. № 20/1. S. 139-144.
25. Shevchenko I. *Osoblyvosti formuvannia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva*. *Nauka moloda*. 2010. №10. S. 178-181.
26. Shemaieva L. H. *Ekonomichna bezpeka pidpriemstv u stratehichnii vzaïmodii z subiektamy zovnishnoho seredovyscha: avtoref. dys. ... d-ra. ekon. nauk: 21.04.02 / «Universytet ekonomiky ta prava «KROK»*. Kyiv, 2010. 39 s.
27. Shkarlet S. M. *Formuvannia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv zasobamy aktyvizatsii yikh innovatsiinoho rozvytku: avtoref. dys. ... dokt. ekon. nauk: 08.00.04 / DVNZ «Kyivskiy natsionalnyi ekonomichnyi universytet imeni Vadyma Hetmana»*. Kyiv, 2007. 24 s.
28. Sharko V.V. *Marketynhovo-lohistychni pidkhid u formuvanni ekonomichnoi bezpeky vyrobnychkykh system*. *Sotsialno-trudovi ta ekonomichni priorytety rozvytku vyrobnychkykh system u pryskoreni yevrointehratsii: monohrafiia / za nauk. red. d-ra ekon. nauk, prof. V.M. Nyzhnyka*. Khmelnytskyi : KhNU. 2019. S. 243-276.
29. Iatsenko N. M., Mykhailiuk S. O. *Rehionalna ekonomichna bezpeka u konteksti natsionalnoi ekonomichnoi bezpeky*. *Naukovi pratsi Donetskoho derzhavnogo tekhnichnoho universytetu*. Serii: ekonomichna. 2001. Vyp. 37. S. 78-82.